

Derrida, yeni yüzyıl ve edebiyat

HASAN BÜLENT KAHRAMAN

Jacques Derrida yirminci yüzyılın en önemli düşünürlerinden birisi. Althusser'i Foucault'yu, Guattari'yi, Deleuze'ü, Lyotard'ı kapsayan çok ilginç bir kuşağın Baudrillard'la birlikte yaşayan son temsilcisi ve bu yüzyılın en

önemli iki anlayışından birisi olan Yapısöküm (deconstruction), öteki Yapısalcılık, kurucu isimlerinden birisi. Kendisini bu hafta İstanbul'da yaptığı bir konuşmada dinledim. Derrida da yeni bir binyılın eşiğinde gelecek için neler yapılmalıdır sorusuna yanıt arıyordu. İlginç olanı bu konudaki çözümlerini üniversite ve beşeri bilimler (humanities) kavramlarına yönelerek açıklamasıydı. Fakat ondan daha da ilginç, hayatı boyunca aslında bir edebiyatçı olmak istediğini söyleyen bu adamın, önümüzdeki dağdağalı yüzyıl için bir tasarım, bir kurgu ararken edebiyata yüklediği işlevdi.

Derrida, üniversiteyi sınırsız düşüncenin ortaya koyulabildiği bir mekân olarak tanımlıyordu. Böyle

bir üniversite yapısı ister istemez iki olguyu gündeme getirecektir. Bunlardan ilki söylemlerle ve onların yapılarıyla ilgilidir. İkincisi ise üniversitenin üreteceği işin tanımına dönüktür. Derrida'ya göre artık ürünle çalışma arasındaki ilişkinin sonuna gelinmiştir. Bu, akademik üretim için de geçerlidir.

Derrida, yeni bir zihinsel tasarımın üniversitede ancak beşeri bilimlere farklı bir anlam ve işlev yüklenerek gerçekleştirilebileceğini vurguluyordu. Beşeri bilimler yeniden tanımlanmalı ve bunun için bir eylem planı hazırlanmalıdır. Derrida'nın yedi madde halinde sıraladığı bu sürecin belkemiğini 'tarihlerin' (edebiyatın, kavramların, mesleklerin, söylemlerin...) yeniden incelenmesi oluşturmaktadır.

Derrida'nın yaklaşımında daha da ilginç olan nokta edebiyata yüklediği işlev ve ona verdiği önemdi. Bir önceki yönelimiyle bu anlayışı arasında kesişen bir nokta var: Derrida, yapısökümcü felsefenin içinden konuşuyordu. Yapısöküm, yapısalcılığa bir karşı çıkıştır.

Yapısalcılık, her şeyi bir sistem olarak görmekte, anlamı o sistemle bütünleştirerek yerinden oynatılmaz bir gerekliliğe dönüştürmektedir. Oysa, yapısöküme göre anlam 'orada', metnin içinde değildir. Ayrıca,

yapısöküm, anlamsal yapıların ya da anlam yapılarının zihindeki mevcut, önceden belirlenmiş örüntülerin sonucu olarak ortaya çıktığını da yadsır. Kısacası, hazır bir anlam bulunamaz. Anlam bir dil sorunudur. Bu bağlamda, yapısöküm, anlam, zihin ve yöntem arasındaki tümleşiklik ilişkisini çözer.

Bu anlayış Batı metafiziğinin bütünüyle sorgulanmasına yol açmıştır. Toplumsal, siyasal, kültürel alan ve kurumlar bu anlayışla çözümlenmiştir. Şimdi, Derrida'nın beşeri bilimlere ve edebiyata niçin yeniden yöneldiği anlaşılmaktadır. Çünkü, edebiyat her zaman çoğul anlamların üretilebildiği, önbelirlenimlerin asla bulunamayacağı bir alandır. Bu nedenle de bir özgürleşim ufkudur. İkincisi, edebiyat özü gereği etik bir duruşa tekabül eder. Hiyerarşiden ve üstbelirlenimden kaynaklanmayan bir etiktir bu. Bu nedenle de daima bir sağaltım ve kurtuluştur.

Derrida'nın konuşması sıkıcı ve zorlamalarla yüklüydü. Edebiyata çıkardığı çağrıda ise gecikmişti. Ama gene de ferahlatıcıydı. Çünkü, temel sorunların özgürlük olacağı yeni yüzyılda buna erişim olanağı verecek tek olguya, edebiyata bir teslimiyetti.